

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ROMAIN GARY
PROMISIUNEA
ZORILOR

Traducere din franceză și note de
DANIEL NICOLESCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Carmen Petrescu

Tipărit la Real

ROMAIN GARY
LA PROMESSE DE L'AUBE
© Éditions Gallimard, Paris, 1960
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GARY, ROMAIN
Promisiunea zorilor / Romain Gary; trad. din franceză și note de Daniel Nicolescu. –
București: Humanitas Fiction, 2018
ISBN 978-606-779-424-3
I. Nicolescu, Daniel (trad.; note)
821.133.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Pentru René și Sylvia Agid

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

Gata, s-a isprăvit. Plaja Big Sur e pustie și rămân lungit în nisip, chiar în locul unde căzusem. Aburii mării împlânzesc lucrurile: în zare, nici un catarg: pe o stâncă, înaintea mea, mii de păsări; pe o alta, o familie de foci: tatăl țâșnește neostenit din ape, lucios și plin de abnegație, cu un pește în gură. Rândunelele de mare aterizează uneori atât de aproape, încât îmi țin răsufierea și mi se deșteaptă și se-ațăță vechea năzuință: cât pe ce să mi se-așeze pe față, să mi se cuibărească pe gât și pe brațe, acoperindu-mă cu totul... La patruzeci de ani, încă mai visez la semnele unei tandreți nesfârșite. Stau de atât de multă vreme întins pe plajă, fără să mă mișc, încât pelicanii și cormoranii au ajuns să alcătuiască împrejurul meu un cerc și, adineaori, o focă s-a lăsat dusă de valuri până la picioarele mele. A rămas acolo ceva timp, privindu-mă, ridicată pe înotătoare, și apoi s-a întors în Ocean. I-am zâmbit, dar a rămas pe loc, gravă și puțin tristă, de parcă știa.

Maică-mea mersese cinci ore cu taxiul ca să vină să-și ia la revedere înainte de mobilizare, la Salon-de-Provence, unde eram sergent instructor la Școala de Aviație.

Taxiul era o veche rablă marca Renault: o vreme deținuserăm o cotă-parte de cincizeci și apoi de douăzeci și cinci la sută din exploatarea comercială a vehiculului. De ani buni, taxiul

ajunsesse proprietatea exclusivă a fostului asociat, șoferul Rinaldi: cu totea astea, mama părea încredințată că are în continuare drepturi morale asupra mașinii și, cum Rinaldi era o persoană blajină, timidă și impresionabilă, abuza oarecum de bunăvoința lui. Uite-așa, ajunsese cu el la volan de la Nisa la Salon-de-Provence – trei sute de kilometri – fără să plătească, desigur, și, mult timp după război, dragul de Rinaldi, scărpinându-se în cap, un cap complet încărunțit, încă își mai amintea cu un soi de pică admirativă cum îl „mobilizase“ maică-mea.

— S-a suit în taxi și mi-a spus, pur și simplu: „Spre Salon-de-Provence, mergem să ne luăm rămas-bun de la fi-miu“. Am încercat să mă împotrivesc: dus-întors, însemna o cursă de zece ceasuri. Imediat, m-a acuzat că nu sunt patriot și m-a amenințat că aduce poliția ca să mă bage la pușcărie; pentru că dăduseră ordin de mobilizare și eu încercam să mă eschivez. Se pusese la mine-n taxi, cu toate pachetele pentru dumneata – cârnați, șuncă, borcane cu dulceață – și-mi tot repeta că feciorul ei e un erou, că voia să-l mai strângă o dată în brațe și că să nu mă mai pun de-a curmezișul.

Apoi a plâns un pic. Bătrâna dumneavoastră doamnă a plâns dintotdeauna ca un copil, dar când am văzut-o acolo, la mine în taxi, după atâția ani de când ne cunoșteam, plângând în tăcere, cu un aer de câine bătut – îmi cer scuze, domnule Romain, știți prea bine cum era –, n-am putut s-o refuz. N-aveam copii, totul se ducea oricum de râpă, ce mai conta o cursă în plus, fie și una de cinci sute de kilometri. I-am zis: „Bun, mergem, dar plățiți benzina“, ca principiu. Continua să considere că are drepturi asupra taxiului, doar pentru că fuseserăm asociați cu șapte ani înainte. Nu-i nimic, știi că te iubea, că ar fi făcut orice pentru dumneata...

Am văzut-o coborând din taxi, în fața popotei, cu bastonul în mână, cu o țigară Gauloise între buze și, sub privirea miștocară a trupeșilor, și-a deschis brațele spre mine cu un gest teatral, așteptând ca feciorul să i se repeadă la piept,

potrivit bunelor uzanțe. M-am dus degajat spre ea, legănându-mi ușor umerii, cu cascheta pe ochi, cu mâinile în buzunarele acelei haine de piele care-i împinsese pe atâția tineri să se lase recrutați în aviație, furios și stânjenit de această năvală inadmisibilă a unei mame în universul viril în care mă bucuram de o reputație de „dur“, de „adevărat“ și de „barosan“ cucerită cu greu. Am îmbrățișat-o cu toată răceala voioasă de care eram în stare și am încercat în zadar s-o mân cu dibăcie îndărătul taxiului, așa încât s-o feresc de priviri, dar s-a dat un pas înapoi, ca să mă admire mai bine și, cu o față radioasă, cu ochi plini de încântare, cu mâna pe inimă, trăgând zgomotos aerul pe nări, ceea ce, pentru ea, era întotdeauna un semn de mare satisfacție, a exclamat, cu o voce pe care toți au auzit-o, și cu un puternic accent rusesc:

— Guynemer!¹ O să fii un al doilea Guynemer! O să vezi, mama are întotdeauna dreptate!

Mi s-au aprins obrazii, am auzit râsete în spatele meu, în vreme ce ea, cu un gest amenințător al bastonului îndreptat către soldățimea hlizită împrăștiată în fața cafenelei, proclama cu un aer pătruns:

— O să fii erou, o să ajungi general, Gabriele d'Annunzio, ambasador al Franței – toți golanii ăștia habar n-au cine ești!

Cred că niciodată un fiu nu și-a urât atât mama cum am făcut-o eu în clipa aia. Însă, în timp ce mă străduiam să-i explic, șoptind zborșit, că mă compromitea iremediabil în ochii Armatei Aeriene, în timp ce făceam un nou efort ca s-o împing îndărătul taxiului, fața ei a căpătat o expresie descumpănită, buzele au început să-i tremure și am auzit încă o dată formula de nesuferit, devenită deja o obișnuință:

— Ți-e rușine cu bătrâna ta mamă?

Dintr-odată, toată spoiala de așa-zisă bărbăție, de orgoliu, de duritate cu care mă împopoțonasem cu atâta trudă, s-a

---

1. Georges Guynemer (1894–1917), pilot de război și erou militar francez din Primul Război Mondial.

destrămat. Am cuprins-o cu un braț pe după umeri, în timp ce cu mâna rămasă liberă schițam, pentru tovarășii mei, gestul acela colorat, cu degetul mijlociu sprijinit de cel mare, și însuflețit de o mișcare verticală de du-te vino, al cărui înțeles, după cum am aflat ulterior, era cunoscut soldaților din întreaga lume, cu diferența că, în Anglia, era nevoie de două degete nu doar de unul ca în țările latine – chestie de temperament. Nu le mai auzeam râsetele, nu le mai zăream privirile batjocoritoare, îi cuprindeam umerii cu brațul și mă gândeam la toate luptele pe care aveam să le port pentru ea, la ce-mi făgăduisem, în zorii vieții, anume că-i voi face dreptate, că voi da un sens sacrificiului ei și că mă voi întoarce într-o bună zi acasă, după ce voi fi câștigat lupta pentru stăpânirea lumii cu aceia cărora învățasem atât de bine să le cunosc, odată cu primii pași, puterea și cruzimea. Până și azi, la mai bine de douăzeci de ani distanță, când tot ce era de spus s-a spus, cum stau așa întins pe stânca de la Big Sur, pe malul Oceanului, unde doar focile își fac auzit strigătul în uriașa singurătate marină prin care uneori trec balenele cu jetul lor de apă minuscul și derizoriu în toată nemărginirea – până și azi, când totul pare pustiu, e de ajuns să ridic ochii ca să văd ceata dușmanilor cercetându-mă, în căutarea celui mai mărunț semn de supunere sau de smerenie. Eram copil atunci când, pentru întâia oară, mama mi-a dezvăluit existența lor; înainte de Albă-ca-Zăpada, înainte de Motanul Încălțat, înainte de cei șapte pitici și de Zâna cea Rea, s-au adunat în jurul meu și nu m-au mai părăsit nicicând; mama mi-i arăta pe rând, unul câte unul, și le îngâna numele, strângându-mă în brațe; încă nu pricepeam, dar presimțeam că, odată, aveam să-i înfrunt în numele ei; an de an le deslușeam mai bine chipurile; după fiecare lovitură pe care ne-o dădeau, simțeam cum crește în mine chemarea spre nesupunere; astăzi, cu o viață în spate, la capătul drumului, încă îi mai văd limpede, în amurgul de la Big Sur, le aud vocile, în ciuda mugetului scos de Ocean; numele lor îmi revin automat pe

buze, iar ochii mei de bărbat îmbătrânind își recapătă, ca să le poată sta împotriva, privirea de la vârsta de opt ani. Primul e Totoche, zeul prostiei, cu dosul lui sângeriu de maimuță, cu figura lui de intelectual rudimentar, cu dragostea lui înflăcărată pentru abstracțiuni; în 1940, era protejatul și doctrinarul nemților; astăzi se refugiază din ce în ce mai mult în știința pură și poate fi adesea văzut stând încovoiat peste umărul savanților noștri; după fiecare explozie nucleară, umbra lui se lățește și mai mult peste suprafața pământului; șiretlicul lui preferat e să dea o formă genială prostiei și să-i recruteze dintre noi pe bărbații de seamă prin care să ne pregătească distrugerea.

Mai e Meryav, zeul adevărilor absolute, un soi de cazac cățarat pe mormane de cadavre, cu cravașa în mână, cu cușma de blană lăsată pe ochi și rânjet hlizit; ăsta e cel mai vârstnic domn și stăpân al nostru; ne conduce de atâta vreme destinele, că a ajuns bogat și slăvit; de fiecare dată când ucide, schingiuieste sau urgisește în numele adevărilor absolute, religioase, politice sau morale, jumătate din omenire îi linge cizmele cu duioșie; chestie care-l distrează peste poate, fiindcă știe prea bine că adevărilor absolute nu există, că nu sunt decât o cale de a ne înrobi și, chiar în clipa aceasta, în aerul lăptos de la Big Sur, deasupra lătratului focilor și țipetelor cormoranilor, ecoul râsului său triumfător gălgâie înspre mine venind de departe, încât nici măcar glasul fratelui meu, Oceanul, nu izbutește să-l acopere.

Mai e și Filoche, zeul meschinăriei, al prejudecăților, al disprețului, al urii – aplecat în afara lojei lui de portar, la intrarea în lumea locuită, în timp ce zbiară „american împuțit, arab împuțit, evreu împuțit, rus împuțit, chinez împuțit, negru împuțit“ –, e un minunat organizator de mișcări de mase, de războaie, de linșări, de prigoane, dialectician priceput, părinte al tuturor formațiunilor ideologice, mare inchiizitor și iubitor de războaie sfinte, în ciuda pielii lui râioase, a mutrei lui de hienă și a labelor scurte și strâmbe, e unul dintre

cei mai puternici și mai ascultați zei, pe care îl întâlnim mereu în toate taberele, unul dintre cei mai înfocați străjeri ai planetei noastre, a cărei dominație ne-o dispută cu o șiretenie și o dibăcie duse pe cele mai înalte culmi.

Există și alți zei, mai enigmatici și mai dubioși, mai perfizi și mai bine camuflați, anevoie de identificat; trupele lor sunt numeroase și numeroși le sunt complicii recrutați dintre noi, mama îi știa prea bine; în camera mea de copil, venea adesea să-mi vorbească despre ei, cu voce scăzută și strângându-mi fața la piept; treptat, satrapii ăștia care călăreau lumea au devenit pentru mine mai reali și mai vizibili decât obiectele cele mai familiare, iar umbrele lor urieșești au rămas răsfrânte asupra mea până azi; când ridic capul, am impresia că le văd armurile strălucitoare, iar sulitele lor par să țintească spre mine, odată cu fiecare rază venită din cer.

Suntem dușmani vechi și ceea ce vreau, aici, e să dau seamă despre lupta noastră; mama a fost una dintre marionetele lor preferate; încă din fragedă pruncie, îmi făgăduisem s-o scap de robia aceasta; am crescut așteptând ziua când voi putea să întind mâna către vâlul care întuneca universul și să descopăr dintr-odată un chip al înțelepciunii și al îndurării; am vrut să mă războiesc cu zeii cei absurzi și îmbătați de putere pentru suveranitatea asupra lumii, ca să pot înapoia Pământul celor care îl umplu cu dârzenia și dragostea lor.

CAPITOLUL II

La vârsta de treisprezece ani, mi-am presimțit pentru întâia oară, cred, menirea.

Pe-atunci, eram elev în penultima clasă gimnazială la Nisa, iar mama deținea, la Hotelul Négresco, una dintre „vitri-nele“ de culoar în care expunea articolele pe care i le cedau magazinele de lux; fiecare eșarfă, fiecare centură sau bluziță

îi aducea un comision de zece la sută. Uneori, aplica un mic spor ilicit la prețuri și băga în buzunar diferența. Cât era ziua de lungă, pândeă posibیلی clienți, fumând nervos nenumărate Gauloise, fiindcă pâinea noastră cea de toate zilele depindea integral de acest negoț nesigur. Se făcuseră treisprezece ani de când, singură, fără soț, fără amant, lupta cu hotărâre, ca să câștige lunar cele trebuincioase, ca să plătim untul, încălțările, chiria casei, hainele, biftecul de la prânz – biftecul acela pe care mi-l puneă zilnic în față, în farfurie, cu o notă de solemnitate, ca un adevărat semn al triumfului ei asupra adversității. Mă întorceam de la liceu și mă așezam la masă. Stând în picioare, mama mă privea mâncând, cu aerul satisfăcut al cățelelor care-și alăptează puii. Refuza să se atingă de friptură, asigurându-mă că nu-i plăceau decât legumele, și că grăsimile și carnea îi erau strict interzise. Într-o bună zi, ridicându-mă de la masă, m-am dus la bucătărie să beau un pahar cu apă. Mama stătea pe un taburet; ținea în mână tigaia în care fripsese biftecul. Îi ștergea grijuliu fundul unsuros cu bucățele de pâine, pe care apoi le înfuleca. În ciuda gestului rapid cu care a ascuns tigaia sub ștergar, mi-am dat dintr-odată seama, fulgerător, care erau adevăratele motive ale regimului ei vegetarian. Am rămas acolo o vreme, nemișcat, împietrit, privind cu groază spre tigaia stângaci dosită sub ștergar și spre zâmbetul neliniștit, vinovat al mamei, apoi am izbucnit în plâns și mi-am luat tălpășița. La capătul bulevardului Shakespeare, unde locuiam pe atunci, se afla un terasament abrupt deasupra căii ferate; acolo am fugit să mă pitesc. Mi s-a năzărit să mă arunc sub tren, ca să scap de rușine și de neputință, dar, aproape imediat, hotărârea violentă de a vindeca lumea și de a i-o pune cândva mamei la picioare, o lume a bucuriei, dreaptă, demnă de ea, mi-a îmboldit inima cu un ghimpe al cărui foc mi-a rămas în sânge până în ultima clipă. Cu fața ascunsă între brațe, m-am lăsat pradă durerii, dar lacrimile, care în atâtea rânduri mă

ajutaseră, de data asta nu mi-au adus pic de alinare. Un insuportabil sentiment de mizerie, de lipsă de bărbăție, aproape de infirmitate, m-a cuprins; pe măsură ce creșteam, frustrarea mea de copil și nădejdea mea confuză, departe de a se veșteji, creșteau odată cu mine și se transformau, puțin câte puțin, într-o nevoie pe care nici vreo femeie, nici arta nu aveau să mai fie vreodată în stare s-o ostoiască. Pe când boceam printre ierburi, am zărit-o pe mama ivindu-se în vârful taluzului. Nu știu cum descoperise locul cu pricina: nimeni nu trecea niciodată pe-acolo. Am văzut-o aplecându-se ca să treacă pe sub sârme, apoi coborând spre mine, cu părul ei cenușiu doldora de lumină și de azur. S-a așezat lângă mine, cu nelipsita țigară Gauloise în mână.

— Nu mai plânge.

— Lasă-mă.

— Nu mai plânge. Iartă-mă. De-acum ești bărbat. Te-am necăjit.

— Ți-am spus, lasă-mă!

Pe calea ferată a trecut un tren. Dintr-odată, mi s-a părut că tot acel vacarm era iscat de amărăciunea mea.

— Nu mai fac.

M-am mai liniștit puțin. Stăteam așezați amândoi pe rambleu, cu brațele pe genunchi, privind în direcții opuse. O capră fusese priponită de o tufă de mimoze. Mimozele erau înflorite, cerul era foarte albastru, iar soarele strălucea cât putea de tare. Pe neașteptate, m-am gândit că lumea se pricepea să ne păcălească. E primul meu de gând de adult pe care-l țin minte. Mama mi-a întins pachetul cu Gauloise.

— Vrei o țigară?

— Nu.

Se străduia să mă trateze ca pe un bărbat. Poate că se grăbea. Avea de-acum cincizeci și unu de ani. O vârstă problematică, atunci când n-ai drept sprijin în viață decât un singur copil.

— Azi ai scris?

De mai bine de un an, „scriam“. Înnegrisem mai multe caiete școlarești cu poemele mele. Ca să-mi dau iluzia că sunt publicat, transcriam fiecare literă cu caractere de tipar.

— Da. Am început un mare poem filozofic despre reîncarnare și despre migrația sufletelor.

A dat din cap.

— Și la liceu?

— Am primit un zero la mate.

Mama a căzut pe gânduri.

— Ția nu te înțelege, a zis ea.

Eram cam de aceeași părere. Încăpățânarea cu care profesorii mei de științe îmi dădeau nota zero îmi sugera că sunt cu desăvârșire ignoranți.

— O să regrete, a spus mama. O să vadă ei. Într-o bună zi, numele tău va fi gravat cu litere de aur pe zidul liceului. Mă duc mâine să le-o spun...

M-am înfiorat.

— Mamă, îți interzic! O să mă faci iar de răs.

— O să le citesc ultimele tale poeme. O să fii d'Annunzio! O să fii Victor Hugo, o să iei Premiul Nobel!

— Mamă, îți interzic să le vorbești!

Nu m-asculta. Privirea i s-a pierdut în zare și pe buze i-a apărut un zâmbet fericit, naiv și totodată încrezător, de parcă ochii ei, străpungând cețurile viitorului, și-ar fi văzut dintr-odată fiul, la vârsta maturității, urcând lent treptele Pantheonului¹, în ținută de gală, copleșit de glorie, de succes și de onoruri.

— Toate femeile o să-ți cadă la picioare, a încheiat ea tranșant, despiciând cerul cu țigara.

Trenul de douăsprezece și cincizeci dinspre Ventimiglia a trecut învăluit într-un nor de fum. La geamuri, călătorii se întrebau probabil la ce anume se uitau atât de stăruitor,

---

1. Da, știu. (N. a.)

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI / 7
PARTEA A DOUA / 119
PARTEA A TREIA / 223